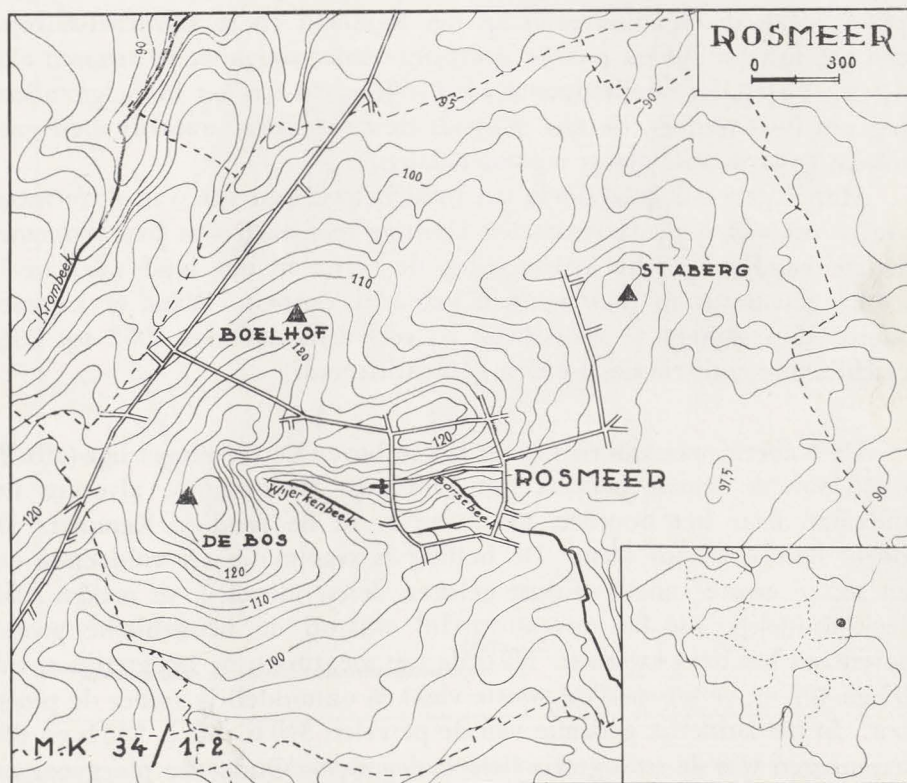

GEBOUWEN VAN EEN BANDKERAMISCHE NEDERZETTING OP DE STABERG TE ROSMEER.

Tijdens de opgravingen, in 1952 uitgevoerd in het merovingisch grafveld bij het dorpscentrum te Rosmeer, werd mijn aandacht gevestigd op stukken romeinse pannen, die op de Staberg regelmatig werden bovengeploegd (afb. 1). Na een paar sleuven op de aangeduide plaats te hebben getrokken, vond ik er wel wat romeins puin en scherven, maar geen funde-

AFB. 1. Situatiekaart met de drie bandkeramische nederzettingen.

ringen. Gans onverwachts trof men evenwel in de onmiddellijke omgeving zwarte vlekken aan, die zich duidelijk aftekenden tegen de bruine leem-

bodem. Weldra kwam een eerste scherf te voorschijn, die de kenmerkende versieringen vertoonde van het vaatwerk van de Bandkeramiek.

Zodra de Heer J. Breuer, destijds Hoofd van de Dienst voor Opgravingen, hiervan kennis kreeg, spoorde hij me aan de opzoekingen voort te zetten, in de hoop er ook paalgaten aan te treffen. Bandkeramisch vaatwerk en vuursteenmateriaal waren zeker geen zeldzaamheid in ons land. Sedert 1888 had men in Haspengouw, meer bepaald langs de Jeker en de Mehaigne, talrijke vindplaatsen van deze cultuur aangetroffen. Ze had er zelfs de karakteristieke benaming gekregen van « Omaliën », naar de gemeente Omal, waar heel wat materiaal aan het licht was gekomen. Maar men had er nooit paalgaten opgemerkt, of althans er geen aandacht aan besteed. Sedert de publicatie van de bandkeramische nederzetting van Keulen-Lindenthal ⁽¹⁾ had de Heer Breuer er zijn verwondering over uitgedrukt, bij de zgn. Omaliëncultuur, die gelijkaardige overblijfselen opleverde als de Bandkeramiek in het Rijnland en in Centraal-Europa, geen gebouwcomplexen met de daarbijkorende paalgaten te kunnen aanwijzen. Tegen deze stellingname werd ingebracht dat het in België alleen ging om hutkommen, de zgn. « Fonds de cabannes », waarbij men geen omheiningsstructuur moest veronderstellen.

Het is dan ook passend in dit huldebetoon aan een van onze meest ervaren archeologen, de resultaten kenbaar te maken van het onderzoek in deze bandkeramische nederzetting, de eerste in ons land waar neolithische gebouwen in plan konden gebracht worden. Want er kwamen inderdaad paalgaten te voorschijn, zo veel zelfs dat van 1952 tot 1960 verschillende constructies werden geïdentificeerd.

De Staberg, waarvan de top op 103 m boven de zeespiegel ligt (afb. 2), is een van de laatste heuvels van Limburgs Haspengouw alvorens het landschap naar het noorden toe overgaat in de zandige Kempen. De bodem bestaat er uit leem. De helling is regelmatig en voldoende om een sterke erosie van de hoogst gelegen delen mogelijk te maken. Dit bleek duidelijk uit het niveauverschil waarop de neolithische grondsporen aan het licht kwamen. Naar de top toe, tussen de hoogtelijnen van 103 en 102 m, verschenen de zwarte vlekken onmiddellijk onder de ploegvoer. In het zuidelijk gedeelte van de percelen 340 b, 338 c, 338 b en 337 daarentegen was de stratigrafie helemaal anders. Onder de ploegvoer zat een laag colluvium, die op het eerste gezicht niet te onderscheiden was van de onberoerde grond. Deze laag reikte plaatselijk tot 80 cm onder het oppervlak. Daarop volgde een eenvormige zwarte strook van zowat 20 cm dikte, doorspekt met krimpscheuren. Pas daaronder tekenden zich de

(1) W. BUTTLER & W. HABEREY, *Die bandkeramische Ansiedlung bei Köln-Lindenthal*. Berlin & Leipzig, 1936.

individuele vlekken af, net als onmiddellijk onder de bouwlaag op de top van de heuvel. De zwarte laag bevatte veel materiaal dat, voor een gedeelte althans, van de hoger gelegen zone naar de lagere was afgespoeld.

AFB. 2. Kadasterplan met aanduiding van het onderzocht terrein.

De krimpscheuren, die met lichter getinte leem waren opgevuld, brachten het bewijs dat dit niveau eens aan de oppervlakte, of onmiddellijk er onder, had gelegen en door grote droogte was aangetast. Anderzijds ligt het voor de hand dat, ten gevolge van de erosie, heel wat vlekken, vnl. paalgaten, op de heuveltop werden uitgewist, zodat van eventuele gebouwen in dit gedeelte geen sporen meer waren overgebleven.

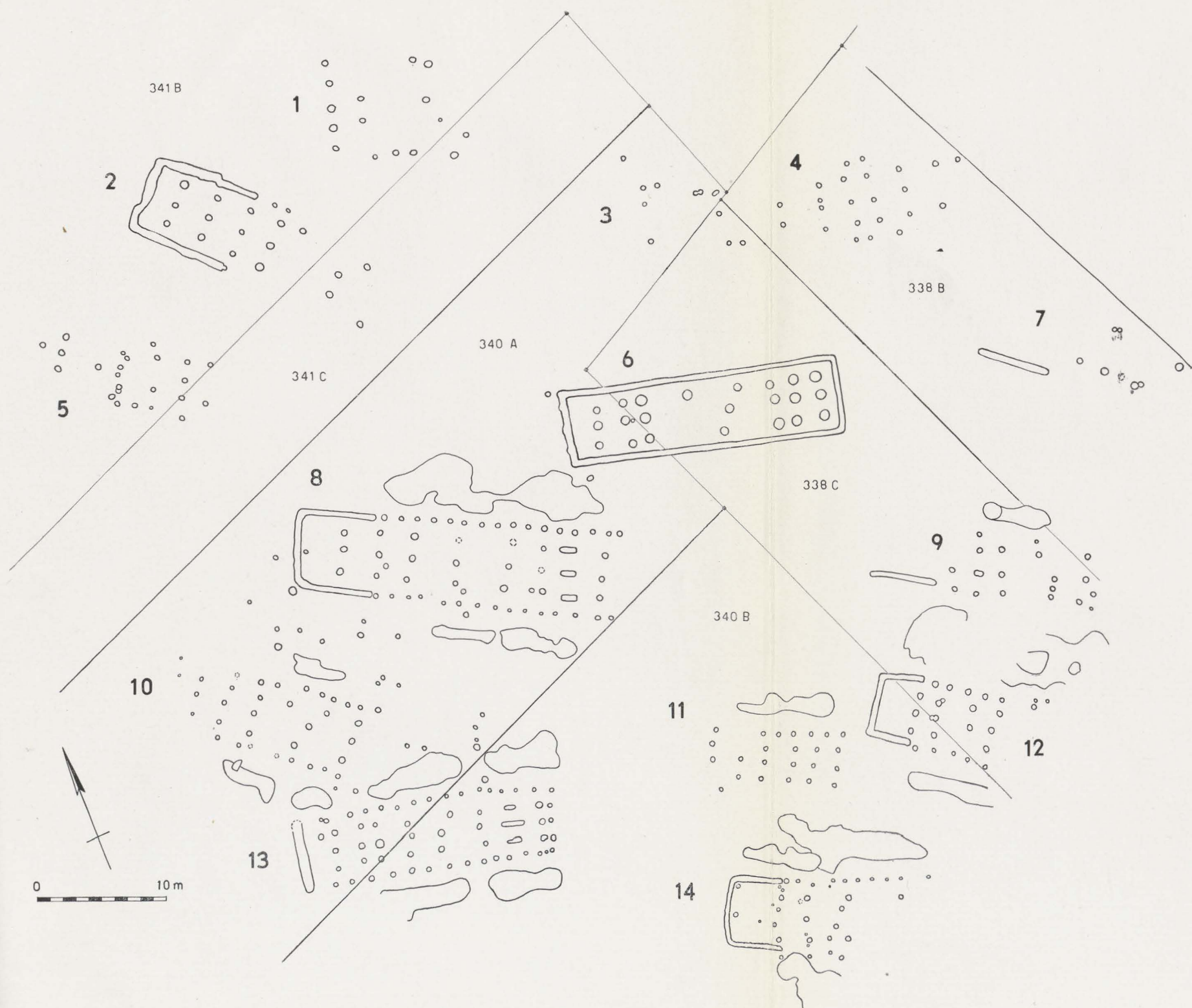
Sedert 1952 kon nagenoeg 1 ha worden onderzocht. Alleen langs de westkant, op de percelen 340 a, 341 c en 341 b, lijkt de grens van de bewoonde kom te zijn bereikt. In de andere richtingen gaan de grondsporen overal verder. Naar de oppervlaktevondsten te oordelen kan de nederzetting zich in zuidelijke en zuidoostelijke richting voortzetten. Op de omliggende akkers lagen immers veel silexen verspreid. Daarop steunend mag men, onder alle voorbehoud, aan deze agglomeratie een oppervlakte van een 4-tal ha toekennen.

In deze bijdrage zal alleen gehandeld worden over de gebouwcomplexen. De plattegrond (Pl. I) is dan ook zeer vereenvoudigd. Alleen de paalgaten en wandstroken komen er op voor, evenals die vlekken welke rechtstreeks met de gebouwen in verband mogen gebracht worden. Vuursteenmateriaal, aardewerk, organische resten en andere overblijfselen worden niet behandeld. Zij zullen het voorwerp uitmaken van afzonderlijke studies. Hoofdzaak is thans het plan te geven van de gegroepeerde gebouwen en voor elk gebouw de constructiekenmerken aan te duiden.

De grondsporen konden tot veertien ensembles herleid worden, waaronder we drie hoofdtypen herkennen. Het eerste, waarvan slechts één specimen voorhanden is, nr. 6, was langs alle zijden met een wand in fundering omgeven. Tot het tweede type behoren vier gebouwen, ns. 2, 8, 12 en 14, waarvan alleen het noordwestelijke gedeelte met een wand in fundering was omsloten. De negen overige kunnen onder een derde type worden gerangschikt, waarvan het grondplan hoofdzakelijk door paalsporen was aangegeven; soms kon hierbij ook nog een wandstrook aansluiten, zoals bij ns. 7, 9 en 13, doch het verband is niet altijd duidelijk. Al deze constructies waren noordwest-zuidoost georiënteerd, soms met een aanzienlijke afwijking naar het westen. Nagenoeg evenwijdig met de lange wanden van de gebouwen strekten zich in bepaalde gevallen zwartgepulde kuilen uit; dit was bijzonder duidelijk bij de gebouwen 8, 12, 13 en 14. Elders was dit niet het geval, o.m. bij het volledig in fundering gesloten gebouw nr. 6, evenals bij nr. 2. In andere gevallen nog, bv. nr. 10, is het twijfelachtig of een kuil al dan niet bij een gebouw moet betrokken worden.

1 — (afb. 3). Van deze constructie, in het hogere gedeelte van de nederzetting gelegen, waren slechts weinig elementen overgebleven. De breedte, 6,70 m, werd bepaald door een volledige rij van vijf paalgaten, waarvan de drie middelste de grootste waren. De lengte is niet gekend; ze bedroeg ongetwijfeld meer dan 10,50 m, zijnde de afstand tussen de twee uiterst waargenomen paalgaten. Veel ervan moeten door de erosie zijn weggespoeld. Voor zover dit uit de overgebleven elementen was op te

PLAAT I. — Plattegrond van de gebouwen en bijbehorende kuilen.

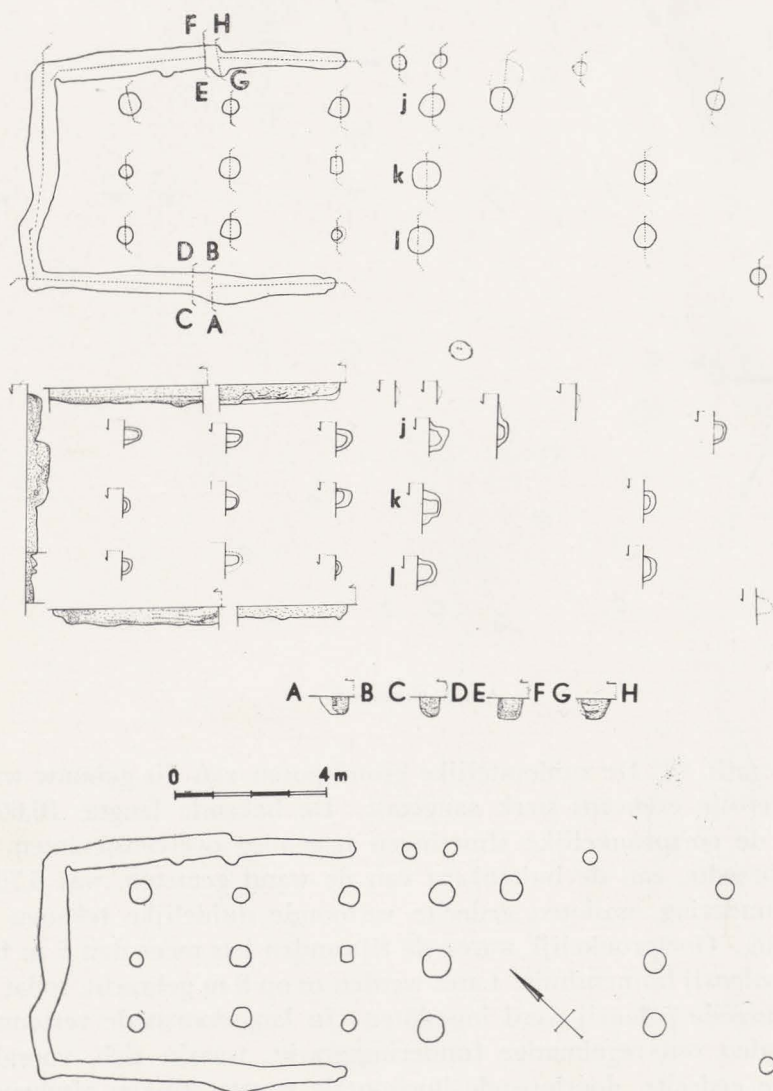
maken, vertoonden de langsrijen weinig regelmatigheid; alleen de buitenste zuidelijke rij lag tamelijk goed in lijn.

AFB. 3. Gebouw 1.

2 — (afb. 4). De zuidoostelijke grondsporen van dit gebouw waren door de erosie eveneens sterk aangetast. De bekende lengte, 16,60 m, kan met de oorspronkelijke afmetingen nagenoeg overeenstemmen. De grootste breedte, aan de buitenkant van de wand gemeten, was 6,70 m. Het in fundering omsloten gedeelte vertoonde duidelijke tekenen van verbouwing. Oorspronkelijk waren de zijwanden iets meer dan 5 m lang, met één palenrij binnenshuis. Later werden ze op 8 m gebracht, zodat ook nog een tweede palenrij werd ingesloten. In langsdoorsnede vertoonden de zijwanden een regelmatige funderingsgracht, waarin zich, vooral in het oudste gedeelte, doorlopende horizontale zwarte streken aftekenden. Vertikale verkleuringen, die op paalsporen zouden wijzen, werden slechts eenmaal vastgesteld, en wel in de noordwestelijke hoek van de zuidwestwand. De noordwestwand daarentegen bood een ander uitzicht. In doorsnede onderscheidde men vier individuele vakken van ongelijke diepte; dit verklaart het onregelmatig verloop van die wand in het horizontaal

vlak. De paalgaten binnenshuis hadden meestal de zwartere kleur van de paalkern bewaard. De diepte vertoonde geen grote verschillen, alhoewel de dwarsrij, j-l, ongetwijfeld uit de zwaarste elementen bestond. De palenrij langs de noordoostwand ging minder diep; op 40 cm onder het oppervlak waren de sporen nog nauwelijks merkbaar.

AFB. 4. Gebouw 2.

3 — (afb. 5). Het is niet zeker of deze verspreide paalgaten tot een regelmatig gebouw behoorden. Toch was er een zekere lijn in de langs-

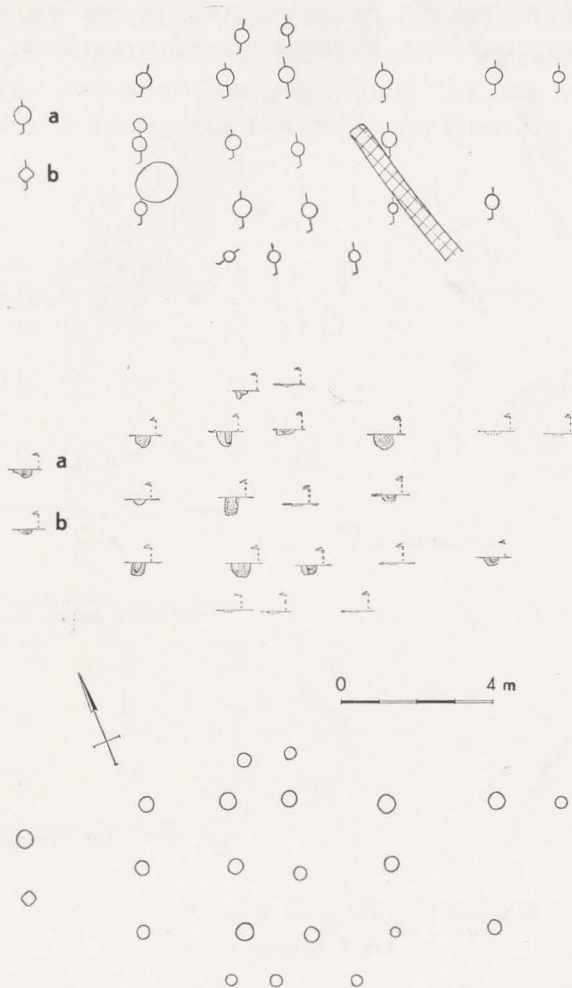
richting waar te nemen, overeenstemmend met de gebruikelijke oriëntering. In dit hogere deel van de nederzetting is het best mogelijk dat verschillende paalsporen door de erosie werden weggehaald.

AFB. 5. Gebouw 3.

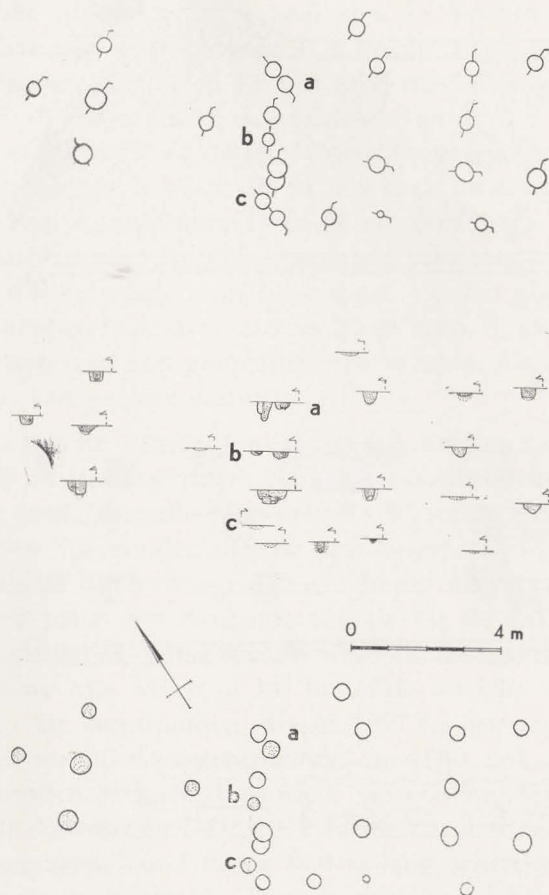
4 — (afb. 6). De algemene vorm van dit gebouw was in de bewaard gebleven elementen goed te herkennen. Enkele paalgaten in het oostelijk gedeelte ontbraken, vermoedelijk omdat ze niet zo diep waren ingezet als de overige. Ook van de twee buitenste langsrijen waren slechts enkele sporen bewaard. De lengte bedroeg 14,50 m en de breedte 6,20 m. Eigenaardig was de situatie van de twee uiterste paalgaten, a en b, aan de noordwestkant; ze lagen niet in lijn met de middelste langsrijen, maar vielen er juist tussen. De noordwestkant van het gebouw leek derhalve niet op volledige breedte te zijn gehouden, maar in vernauwde vorm toe te lopen. Tenware die twee standsporen zouden behoord hebben tot het complex, nr. 3, wat toch minder waarschijnlijk is.

AFB. 6. Gebouw 4.

5 — (afb. 7). Het heeft er de schijn van dat deze constructie, met een totale lengte van 13,80 m, niet ineens werd opgericht. Het zuidoostelijk gedeelte vertoonde de drie centrale paalrijen met een lengte van 7,40 m. Van de zuidwestelijke wand waren enkele paalgaten bewaard; van de noordwestelijke daarentegen slechts één, wat toch toeliet de breedte te bepalen, nl. 5,25 m. De noordwestelijke helft van het complex had, althans volgens de bewaard gebleven elementen, een eigenaardige vorm. Deze was iets meer naar het noorden georiënteerd en bestond uit tweemaal vier palen, waarvan telkens één voorop was geplaatst, terwijl de drie overige een dwarsrij vormden. De laatste rij, a-c, was blijkbaar ingewerkt tussen de uiterste dwarsrij van het zuidoostelijk gedeelte. Welk

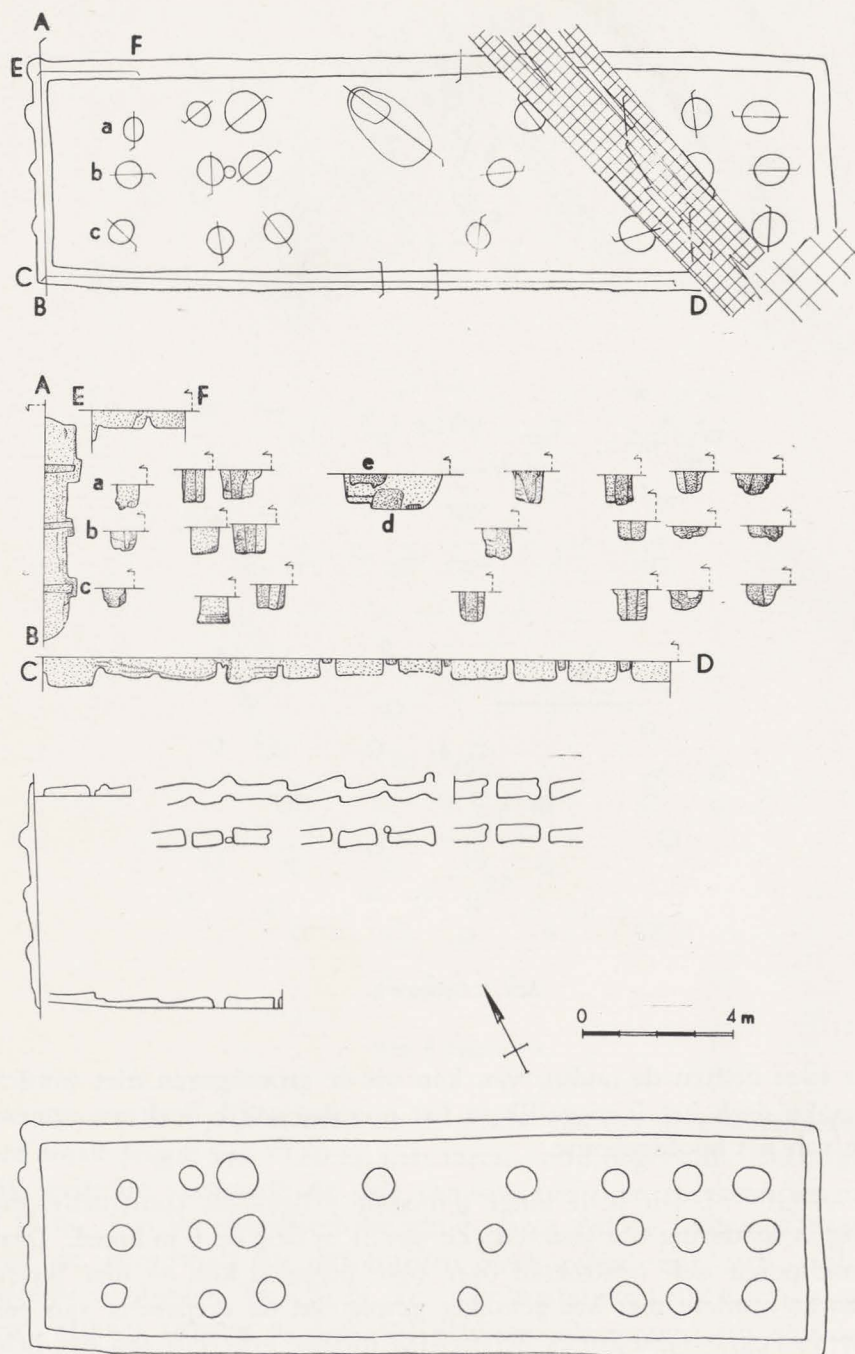

AFB. 7. Gebouw 5.

van de twee helften de oudste was, kon uit de grondsporen niet worden opgemaakt, doch het is mogelijk in het noordwestelijk deel een annexe te zien van het hoofdgebouw.

6 — (afb. 8). Dit is de enige totnogtoe vrijgelegde constructie, die volledig in fundering was gesloten. Ze was 21 m lang op 6 m breed. Daar de grondsporen zich uitstrekten over twee percelen kon ze niet ineens onderzocht worden, met het gelukkig gevolg dat de toepassing van een verbeterde opgravingstechniek belangrijke nieuwe gegevens aan het licht bracht. Het zuidoostelijk- en het centraal gedeelte werden in 1953 vrijgelegd; het noordwestelijk gedeelte in 1957. In 1960 ten slotte kon nog een naonderzoek worden ingesteld in de zijwanden van het gespaard gebleven centraal gedeelte.

AFB. 8. Gebouw 6.

Het gebouw was regelmatig aangelegd en vertoonde driemaal drie paalgaten in elke uitkant en vier paalgaten in Y-vorm in het midden-gedeelte. De diameter bedroeg soms 1 m en de diepte reikte meermaals tot 1,20 m onder het maaiveld. Er was geen merkkelijk verschil, noch in doormeter, noch in diepte tussen de paalgaten van de drie langsrijen. Wel viel het op dat de dwarsrij a-c, langs de noordwestelijke wand, de zwakste was. In doorsnede tekende de paalkern zich vaak duidelijk af, wat toeliet de aanwending van boomstammen van 30 cm doorsnede en meer te herkennen. De nauwkeurige localisatie van de alleenstaande paal van de Y-formatie leverde wel enige moeilijkheid op. Op die plaats leek wel een oudere kuil te hebben bestaan waarin zich een kern, d, aftekende, die met de aldaar ingelaten paal kon geïdentificeerd worden. De meer oppervlakkige vlek, e, was van jongere datum.

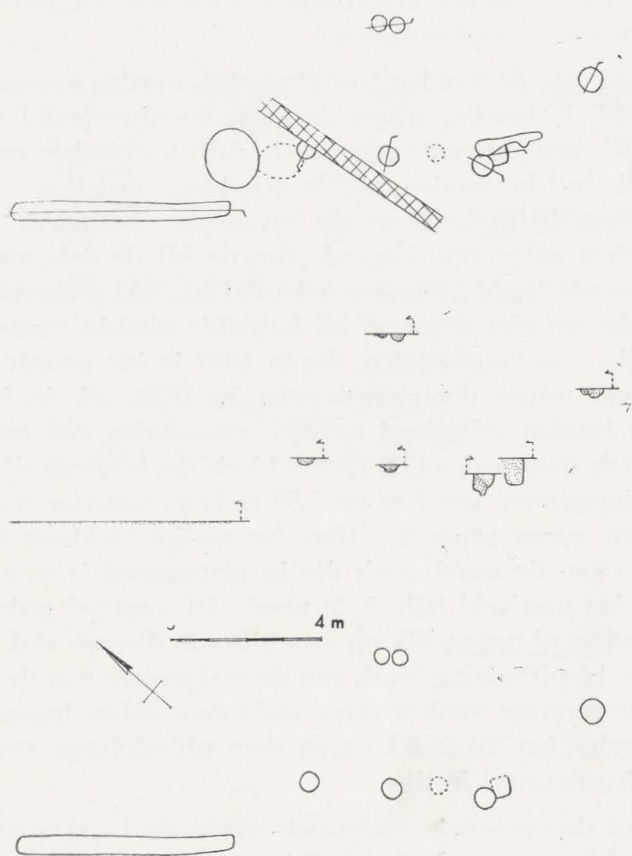
De opbouw van de wanden kon plaatselijk worden nagegaan ; hierbij viel het verschil in het oog tussen de korte noordwestwand en de lange zijwanden. Bij eerstgenoemde (doorsnede A-B) waren drie paalkernen te herkennen, die in lijn stonden met de drie lange paalrijen ; op de plaats van de palen was de funderingsgracht iets dieper uitgehaald. Klaarblijkelijk hadden deze palen een dragende functie bij de dakconstructie. De daaraan beantwoordende zuidoostwand werd in 1953 verkeerdelijk dwars gesneden, zodat we niet weten of hij hetzelfde uitzicht vertoonde als de noordwestelijke. De langswanden, die in 1957 in het noordwestelijk uiteinde overlans waren doorgesneden en in 1960 ook in het centraal gedeelte nog konden vrijgelegd worden, vertoonden een andere bouwtechniek. Uit de doorsneden C-D en E-F bleek, dat hier een rij individuele kuilen was uitgegraven, van 1 m tot 1,50 m lang, waartussen niet zo diep reikende palen waren geplaatst. Deze bouwwijze verklaart het onregelmatig verloop van de wand, zoals die in plattegrond is weergegeven op 70 cm onder het maaiveld (afb. 8, 3^e plan). Dit centraal gedeelte van de noordoostwand werd opzettelijk op verschillende diepten vlak afgegraven, waarbij de sterke uitbuiging bleek aan de raakpunten van de individuele kuilen. De vervorming werd er veroorzaakt door aldaar ingeplante palen. Op 90 cm onder het maaiveld waren deze uitbuigingen verdwenen en lagen de kuilen normaal in lijn.

Het aldus doorgevoerde onderzoek stelde de karakteristieke bouwtechniek van deze constructie in het licht. In de dwarswand waren palen herkenbaar die een dragende functie hebben gehad. Dit was niet het geval voor de langswanden, waar een soort elementenbouw werd toegepast. De tussengeplante palen waren niet diep ingelaten en verbonden slechts de onderscheiden wandpanelen. Wellicht heeft men deze bouwtechniek aangewend om aan de lange zijwanden meer soepelheid te geven. In de individuele kuilen werden nergens paalsporen vastgesteld, zodat hier geen argumenten aanwezig zijn waaruit zou blijken dat de zijwanden

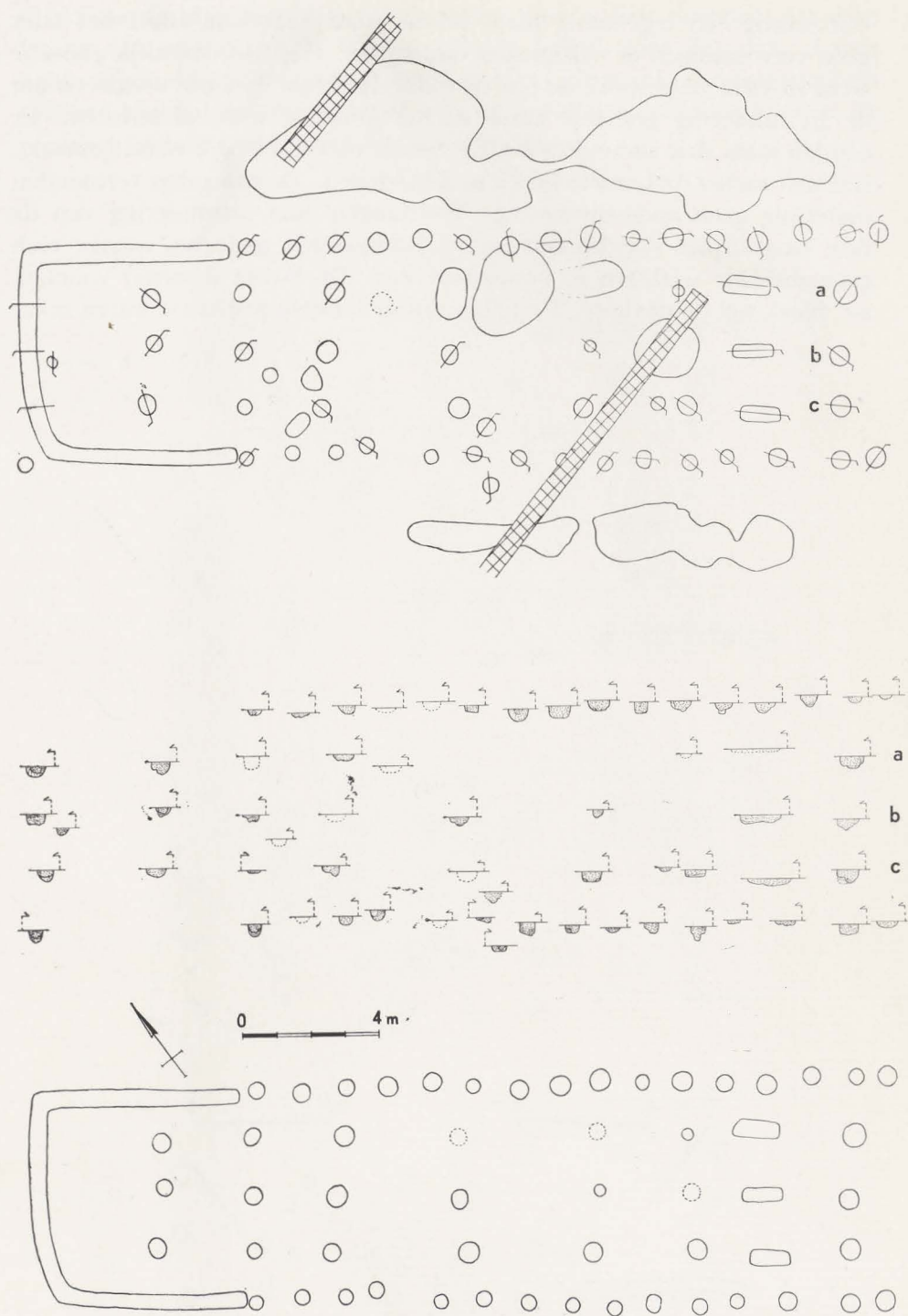
uit vertikaal naast elkaar geplaatste boomstammen bestonden. Ongetwijfeld waren ze in vakwerk opgetrokken.

7 — (afb. 9). Enkele grondsporen kunnen wellicht in verband gebracht worden met een gebouw. Het geheel was nogal oversneden door allerhande kuilen, wat de vaststellingen bemoeilijkte. Een lange smalle strook trok vooral de aandacht; ze reikte slechts tot 45 à 50 cm onder het maaiveld en vertoonde in doorsnede niet de duidelijke aflijningen van een funderingssleuf. Het is gewaagd een interpretatie te geven voor dit complex.

AFB. 9. Gebouw 7.

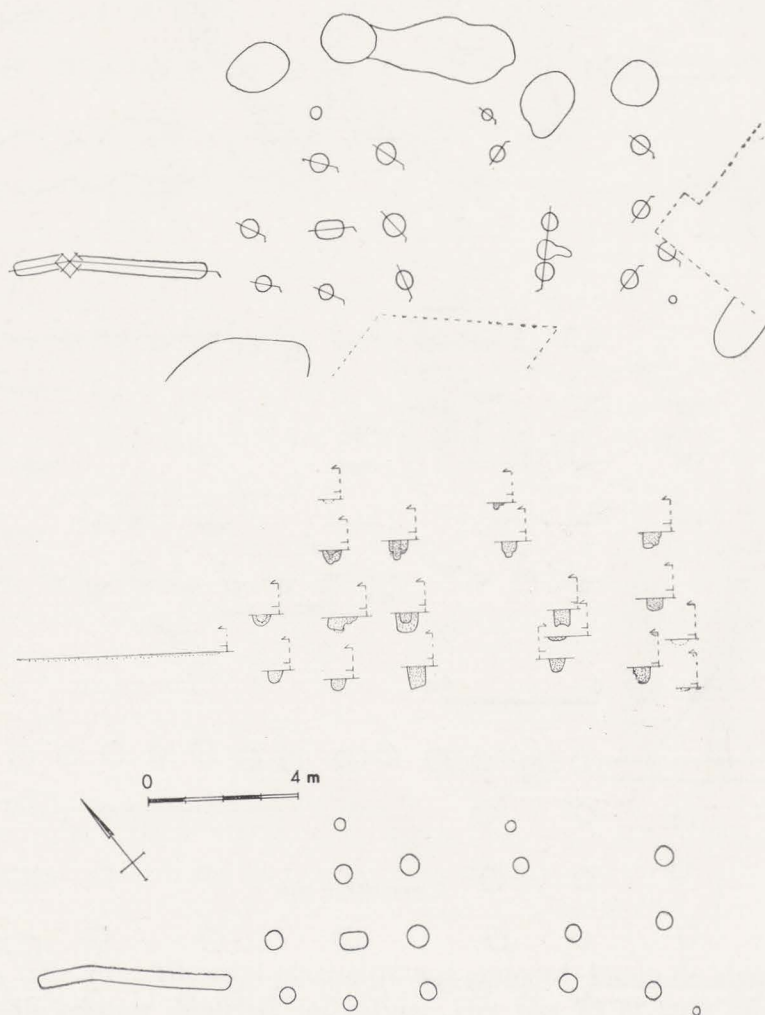
8 — (afb. 10). Alhoewel plaatselijk wat gestoord, kwam de algemene lijn van dit gebouw duidelijk tot uiting. Het was 25 m lang op 6 m breed en hiermee het grootste van de nederzetting. Naar voren toe was het iets breder dan aan het gesloten gedeelte. Zoals het blijkbaar, over-

AFB. 10. Gebouw 8.

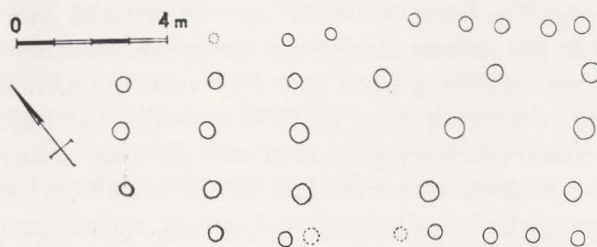
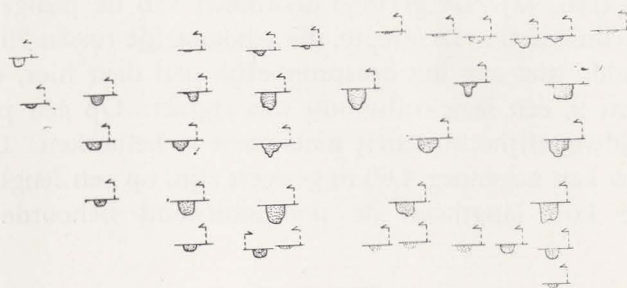
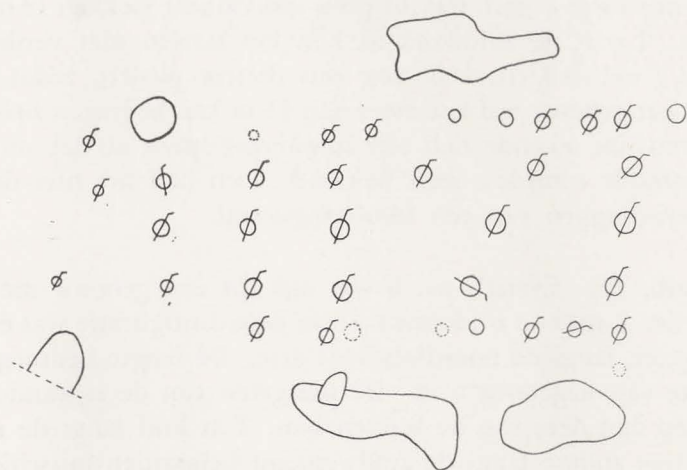

eenkomstig een regelmatig plan, ineens werd opgericht, heeft het later geen vervormingen of wijzigingen ondergaan. Het noordwestelijk gedeelte werd in 1952 vrijgelegd; de rest in 1957. Hierdoor is het te verklaren dat de in fundering gesloten wand slechts summier werd onderzocht. Er werden maar drie dwarsdoorsneden van de noordwestelijk wand gemaakt, wat niet toeliet de bouwtechniek te achterhalen. De paalgaten vertoonden onderling geen noemenswaardige afwijkingen, met uitzondering van de drie langwerpige standsporen in het zuidoostelijk gedeelte, waarin toch geen dubbele paalkern te herkennen was. De laatste dwarsrij vooraan, a-c, bleek wel de stevigste. De palen van de binnenconstructie waren zeker

AFB. 11. Gebouw 9.

niet zwaarder dan deze van de zijwanden ; het is best mogelijk dat deze laatste ook een dragende functie hebben gehad voor het dak. Langs beide zijwanden strekten zich langwerpige kuilen uit, die ongetwijfeld verband hielden met het gebouw. Ze waren alleen aangebracht waar de paalrijen stonden, niet langs de funderingswand.

AFB. 12. Gebouw 10.

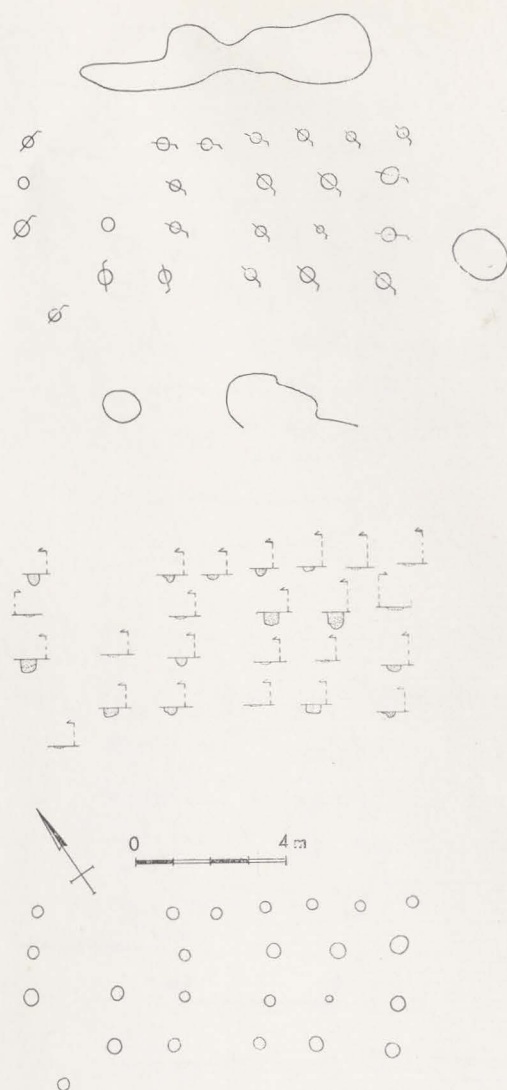

9 — (afb. 11). Slechts de drie centrale paalrijen hadden duidelijke sporen nagelaten. Van de noordoostelijke zijwand werden maar twee kleinere paalgaten waargenomen ; van de zuidwestelijke wellicht maar één. Ze reikten tot 1,30 m onder het huidig oppervlak, maar dit peil beantwoordt zeker niet aan het vroeger niveau. Van noordwest naar zuidoost overdekte een steeds dikkere laag colluvium — gaande tot 85 cm onder het maaiveld — de neolithische cultuurlaag. Daaronder bevond zich nog 15 tot 20 cm zwarte grond, waarin geen individuele vlekken te onderscheiden waren. Langs de zuidoostkant kon het terrein niet verder worden onderzocht ; wellicht zit daar nog een dwarse paalrij, zodat de totale lengte van het gebouw wel iets meer dan 11 m kan bedragen hebben. Aan de noordwestkant tekende zich een langwerpig spoor af, dat vermoedelijk wel tot hetzelfde complex heeft behoord ; toch had het niet de kenmerkende eigenschappen van een funderingswand.

10 — (afb. 12). Evenals nr. 6 was ook dit een gebouw met typische Y-constructie. Langs de zuidoostkant van deze configuratie was één dwarse paalrij ingezet, langs de noordwestkant drie. De lengte bedroeg 13 m op een breedte van nagenoeg 6 m. De paalgaten van de zijwanden reikten minder diep dan deze van de binnenrijen. Een kuil langs de noordoostwand en twee andere langs de zuidwestkant behoorden misschien tot dit gebouw.

11 — (afb. 13). De geringe doormeter van de paalgaten duidde op een lichte constructie. De diepte, die schommelde tussen 70 cm en 1,20 m, beantwoordde niet aan het oorspronkelijk peil daar hier, evenals bij het complex nr. 9, een laag colluvium was afgezet. Op één paalgat na, was van de zuidwestelijke buitenrij niets meer te bemerken. De breedte van het gebouw kan nagenoeg 4,80 m geweest zijn, op een lengte van 10,20 m. Een grote kuil langsheen de noordoostwand behoorde vermoedelijk hierbij.

12 — (afb. 14). Dit complex kon niet volledig worden onderzocht ; aan de zuidoostkant zijn vermoedelijk nog enkele paalgaten te vinden. De vrijgelegde lengte bedroeg 12,50 m op een breedte van 5,70 m. De diameter van de paalsporen verried een stevige constructie. De vijf langsrijen vertoonden onderling geen grondige verschillen, noch in breedte, noch in diepte ; deze ging soms tot 1,50 m onder het huidig oppervlak, doch hierbij dient rekening gehouden met de laag colluvium, die van noordwest naar zuidoost een dikte had van 65 tot 80 cm. Bij het in fundering gesloten gedeelte, alhoewel niet geheel op adequate wijze doorsneden, waren de bouwkenmerken toch voldoende te onderscheiden. In de noordwestwand waren palen ingeplant, welke in lijn stonden met de

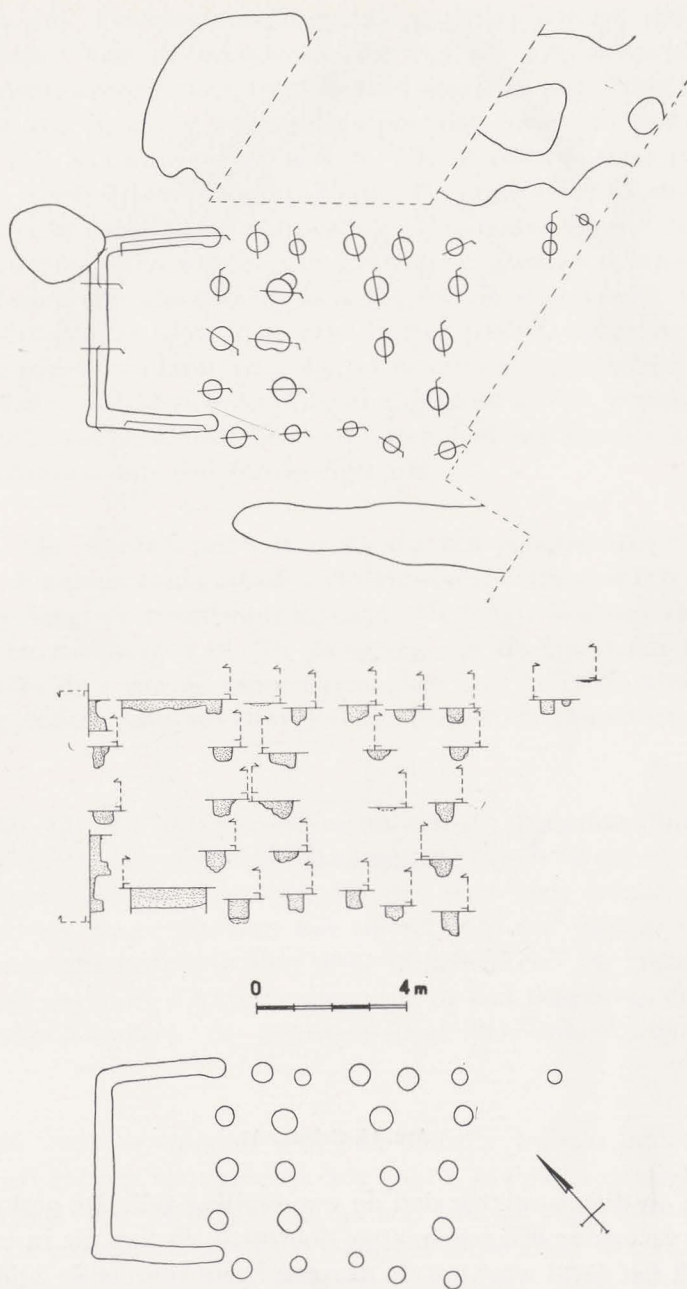

Afb. 13. Gebouw 11.

langsrijen en dieper reikten dan de wandvulling zelf. De gesloten noord-oostwand vertoonde een regelmatige doorsnede en liep uit in een paalgat. Of dit ook het geval was voor de daaraan beantwoordende zuidweststrook is niet zeker, aangezien de palenrij van deze wand niet in lijn lag met de funderingsgracht. Langsheen de open zijwanden bevonden zich lang-gerekte kuilen, die functioneel ongetwijfeld bij het gebouw behoorden.

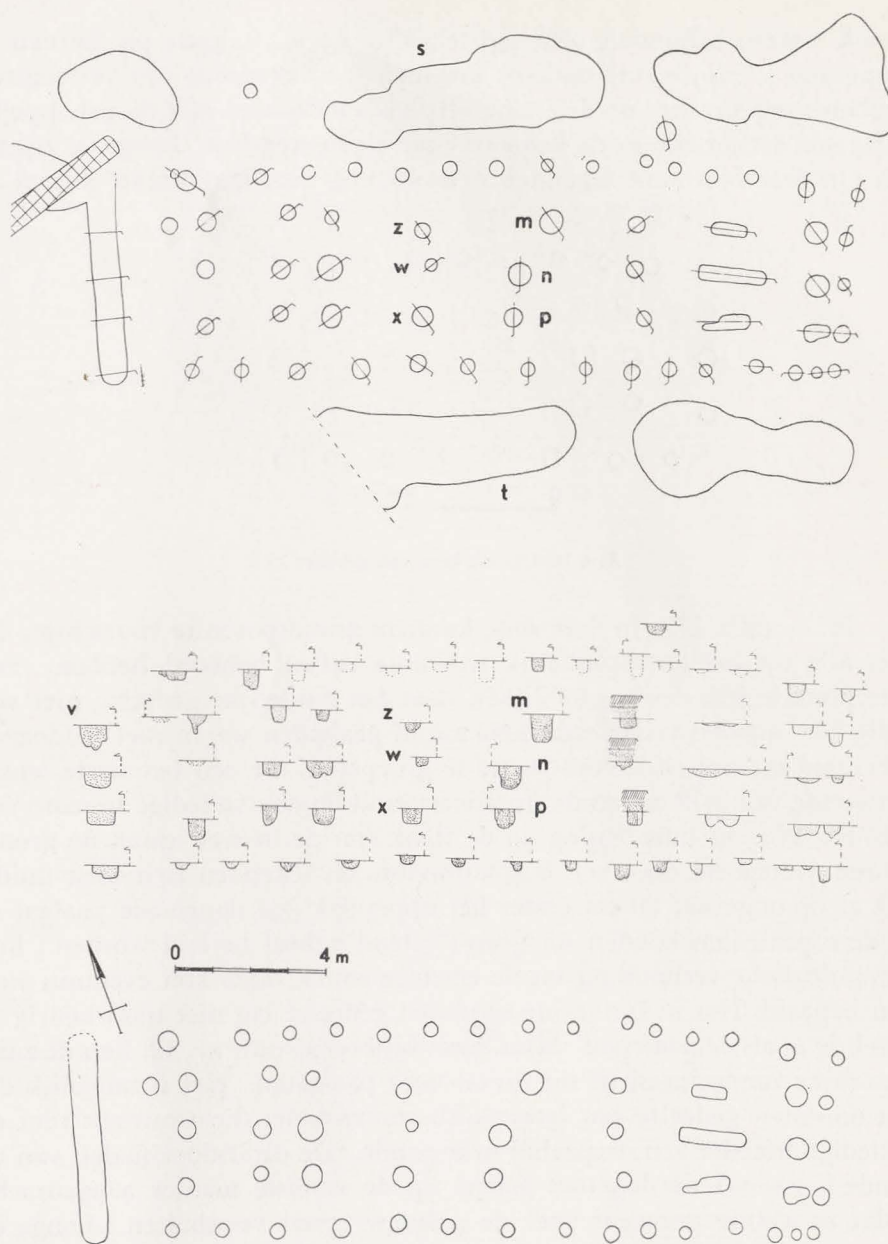
13 — (afb. 15). Het geheel was 20 m lang en gemiddeld 5,60 m breed. Aan de noordwestkant lag een funderingssleuf die aan de hoeken evenwel niet omhoog en de kop van het gebouw dus niet omsloot. De

AFB. 14. Gebouw 12.

paalgaten van de drie centrale langsrijen waren over het algemeen groter en dieper dan deze van de zijwanden. De noordoostelijke buitenrij liep naar de voorkant vernauwd toe. Het heeft er de schijn van dat het ganse complex een oudere kern bevat, die in tekening is uitgewerkt op afb. 16. Men herkent er een gebouw, dat veel gelijkenis vertoont met nr. 10. Opvallend is de Y-stand van de middenste paalgaten (afb. 15, *m*, *n*, *p*, *z*),

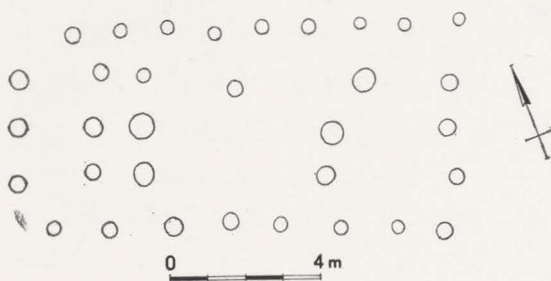

AFB. 15. Gebouw 13.

onder dit voorbehoud nochtans dat het paalspoor *z* kleiner was en minder diep reikte dan de drie overige. Tot dit primitieve ensemble moet men ook de twee langerekte kuilen, *s* en *t*, langs de zijwanden rekenen. In een latere faze heeft men dit gebouw vergroot en aangepast. De palen *w* en *x* zouden er aan toegevoegd zijn evenals enkele andere aan de noordwestkant samen met de funderingssleuf; in de dwarsdoorsneden van deze

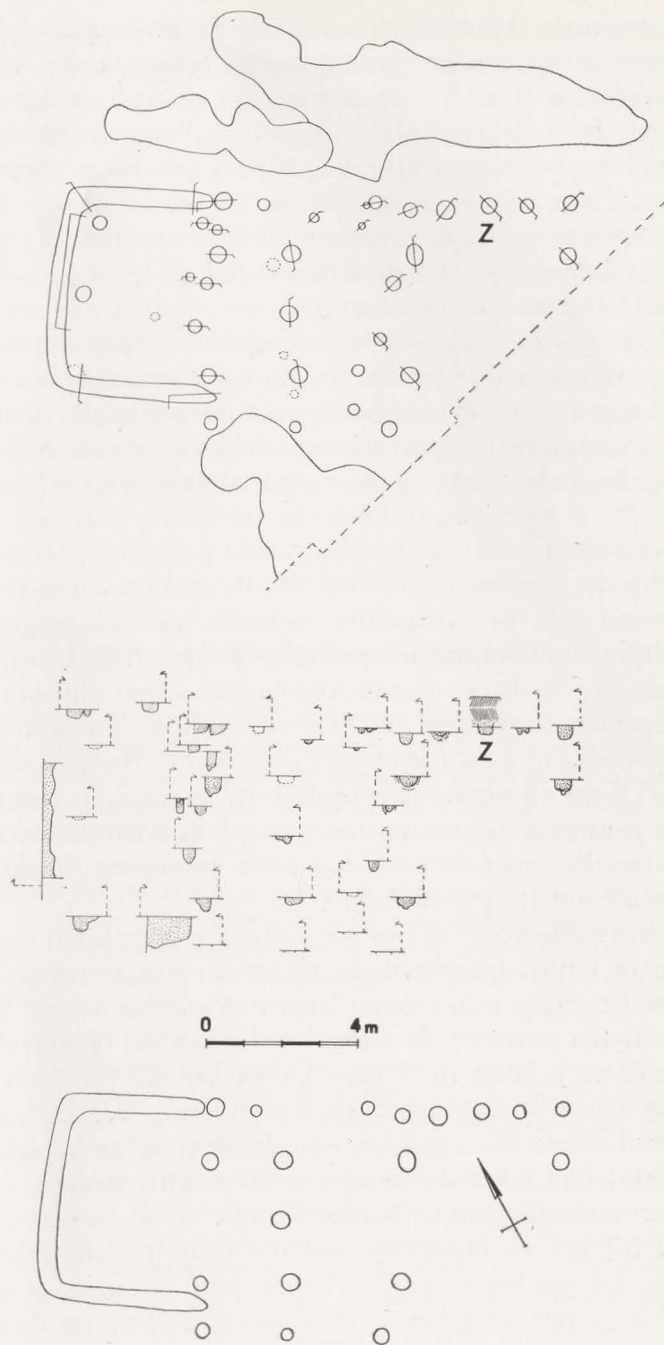
strook waren, behoudens één twijfelachtig geval, *v*, geen paalkernen te bespeuren. Aan de zuidoostkant zou men toen eveneens een verlengstuk hebben aangebracht; de drie langwerpige standsporen met de gekoppelde paalgaten ervoor zijn er de kenmerkende elementen van. Langs de zijkan- ten van deze voorbouw tekenden zich ook nog twee langgerekte kuilen af.

AFB. 16. Oudere kern van gebouw 13.

14 — (afb. 17). In deze zone kwamen grondsporen te voorschijn, die niet alle tot het oorspronkelijk ensemble zullen behoord hebben. Een interpretatie was des te moeilijker, daar het zuidelijke gedeelte niet volledig kon worden vrijgelegd. Een aantal paalgaten waren met voldoende zekerheid tot eenzelfde constructie te groeperen, die een bewaarde lengte vertoonde van 9,60 m aan de noordoostwand op een volledige breedte van 6,20 m. Wegens hun ligging op de flank van de heuvel waren de grondsporen overspoeld door een laag colluvium en tekenden zich eerst duidelijk af op ongeveer 80 cm onder het oppervlak (zie doorsnede paalgat *z*). Andere paalgaten konden tot geen sluitend geheel herleid worden; hun chronologische verhouding tot de eerstgenoemde reeks kon evenmin worden bepaald. Het in fundering omsloten gedeelte lag niet nauwkeurig in dezelfde as als de paalrijen. Hier, zoals bij het gebouw nr. 12, liep de zuidwestelijke funderingssleuf uit tussen twee paalgaten. Het is mogelijk dat het omsloten gedeelte een latere uitbouw vormde, die trouwens niet de volledige breedte van de paalrij overspande. De dwarsdoorsneden van de funderingswand werden niet geheel op de vereiste manier aangebracht, zodat ze weinig gegevens over de opbouw ervan verschaften. Langs de zijwanden van het complex lagen langgerekte kuilen, die oversnijdingen vertoonden.

Uit de ontleding van de detailplans en uit bovenstaande beschrijving kunnen enkele besluiten worden getrokken. Zonder tot een diepgaande confrontatie te willen overgaan dient toch op een algemene overeenstemming gewezen met de bandkeramische nederzettingen, die de jongste jaren in Nederlands Limburg werden onderzocht. Vooral met Sittard is er grote gelijkenis: we vinden er dezelfde gebouwvarianten als te Rosmeer,

AFB. 17. Gebouw 14.

terwijl in beide agglomeraties totnogtoe geen oversnijdingen van gebouwen werden vastgesteld ⁽²⁾.

(2) Vol. VI-VII, 1958-1959 van *Palaeohistoria* is volledig aan dit onderwerp gewijd. Voor Sittard, zie in 't bijzonder de bijdrage van P. J. R. MODDERMAN, blz. 33-120.

Wat onze nederzetting betreft kan op de eerste plaats de aandacht worden gevestigd op een omvorming of latere aanpassing van sommige constructies. Dit is zeker het geval voor het gebouw nr. 2, waarvan het omsloten gedeelte naderhand werd uitgebreid. Een grondiger omvorming heeft hoogstwaarschijnlijk plaats gehad bij het gebouw nr. 13, waaraan we vermoeden dat een zuidoostelijk gedeelte en een noordwestelijke funderingsstrook werd toegevoegd, evenals innerlijke structuurelementen (paalgaten *w* en *x*). Mogelijk is het in fundering gesloten gedeelte van het gebouw nr. 14 eveneens een latere uitbouw.

Vervolgens konden ook nadere inlichtingen worden ingewonnen over de structuur van sommige wanden. In de noordwestelijke strook van de gebouwen 6 en 12 waren in de sleuf dieper reikende paalkernen te herkennen, die in de lengteas stonden van de paalrijen en derhalve een dragende functie voor het dakgebinte laten veronderstellen. De langswanden van het gebouw nr. 6 waren als individuele, op elkaar volgende kuilen uitgegraven, waartussen zich niet zo diepgaande paalsporen aftekenden. Dit wijst op een soort elementenbouw, die aan de grote muurvlakken wellicht meer weerstand gaf. Een dergelijke techniek was ook toegepast bij de noordwestelijke funderingssleuf van het gebouw nr. 2, terwijl de langswanden daarentegen als een regelmatige gracht waren uitgegraven waarin zich doorlopende horizontale stroken aftekenden. De wandconstructie was dus niet overal op dezelfde manier uitgevoerd. Nergens werden evenwel vertikaal naast elkaar staande paalsporen opgemerkt, zodat hier geen argumenten aanwezig zijn om een afsluiting met boomstammen te veronderstellen. Het ligt voor de hand dat de in fundering uitgegraven wanden in vakwerk waren opgetrokken.

Deze vaststelling noopt er ons toe stelling te nemen ten overstaan van de langgerekte kuilen langsheen de zijwanden van sommige gebouwen. Deze groeven bevonden zich meestal langs de paalrijen, zelden langs het in fundering gesloten gedeelte. In dit verband is het wel opmerkelijk dat bij het gans omsloten gebouw nr. 6 geen kuilen behoorden. Men heeft deze grondsporen soms geïnterpreteerd als leemgroeven, waarin het materiaal genomen werd om de daaraan beantwoordende wand te bepleisteren. Nu is het helemaal niet zeker dat die buitenste paalrij gesloten was. Waar volgens onze vaststellingen te Rosmeer zulke wand moet verondersteld worden, nl. bij het in fundering gesloten gedeelte, ontbreken de zgn. leemgroeven. De betekenis van deze kuilen moet o.i. niet gezocht worden bij het oprichten van het gebouw, maar in verhouding tot de functie die het heeft gehad.

Over de absolute chronologie van de nederzetting kunnen we geen preciese gegevens aanbrengen. Houtskool- en stuifmeelmonsters werden nog niet onderzocht, terwijl de studie van het vuursteenmateriaal en van het vakwerk nog niet ver genoeg is gevorderd. Wel mag gewezen worden op een constructielement, als de Y-stand van de palen in de gebouwen 6,

10 en 13, dat tot de oudere fase van de Bandkeramiek gerekend wordt ⁽³⁾. Wat de relatieve chronologie betreft is het zeker dat niet alle gebouwen gelijktijdig hebben bestaan. Uit de situatie op het verzamelplan kan men afleiden dat de constructies 10 en 13, evenals 11 en 12 niet samen in gebruik konden geweest zijn. Waar men vroeger de mening toegedaan was dat de agglomeraties uit de Bandkeramiek na een paar tientallen jaren werden verlaten wegens de uitputting van het akkerland in de onmiddellijke omgeving, kan deze zienswijze hier niet worden bijgetreden. De stevige en planmatige constructie van zulke grote gebouwen, die een samenwerking van alle beschikbare krachten vergde en waarvoor slechts eenvoudige middelen ter beschikking stonden, sluit een dergelijke veronderstelling uit. Daarenboven vertonen sommige van die gebouwen duidelijke sporen van verbouwing en vergroting. Ongetwijfeld zullen verschillende generaties op eenzelfde nederzetting elkaar hebben opgevolgd.

RÉSUMÉ

Un site de la civilisation rubanée à Rosmeer.

Depuis 1952 plusieurs campagnes de fouilles furent entreprises dans un site de la civilisation rubanée au Staberg à Rosmeer (fig. 1 et 2). L'ancienne agglomération, actuellement au milieu des champs, occupait le sommet et les versants d'une colline avancée de la Hesbaye limbourgeoise aux abords de la Campine sablonneuse. Le point culminant se trouve à l'altitude 103. Depuis le néolithique, le sol, composé d'un limon fertile et perméable, a fortement subi les effets de l'érosion. Vers le sommet, entre les courbes de niveau de 103 et 102 m, les traces archéologiques se marquaient immédiatement sous la couche arable. Dans la partie méridionale par contre, elles étaient recouvertes par un dépôt de colluvion de 80 cm d'épaisseur, puis par 20 cm de terre noirâtre contenant beaucoup de matériel archéologique. Cette couche noire était parsemée de filons plus clairs de limon infiltré, preuve que ce niveau se trouvait autrefois à la surface et qu'il fut attaqué par la sécheresse. Ce n'est qu'après l'enlèvement de cette couche que les traces d'occupation se présentaient clairement comme elles l'étaient au sommet de la butte, directement sous la couche arable. Tandis que l'érosion avait emporté du sommet les vestiges les plus superficiels, la stratigraphie était intacte vers le bas de la colline.

Seul une partie de l'agglomération a pu être examinée (zone hachurée, fig. 2). Le plan reproduit à la Pl. I est assez simplifié ; n'y figurent que les trous de pieux, les parois et les traces ayant des rapports avec les constructions. De tous ces vestiges, nous pûmes reconstituer 14 ensembles, appartenant à trois types. Le premier, spécimen unique, n° 6, était cerné de tout côtés par des fondations. Le second, groupant quatre constructions — les n°s 2, 8, 12 et 14 —, avait seulement la partie nord-ouest en fondation. Le plan des autres, formant le troisième type, était dessiné essentiellement par des trous de pieux ; parfois un pan de paroi y était associé, comme aux n°s 7, 9 et 13. Toutes ces constructions étaient axées du nord-ouest au sud-est, parfois avec une inflexion considérable vers l'ouest. Dans certains cas, des fosses remplies de terre noire

(3) *Palaeohistoria*, VI-VII, 1958-1959, blz. 163-171.

longeaient les parois longitudinales ; c'était particulièrement clair pour les constructions 8, 12, 13 et 14.

Les plans et profils des différentes constructions sont représentées aux fig. 3 à 17. On peut en déduire quelques conclusions générales. D'abord que le plan original de certains bâtiments a été transformé. Tel fut le cas pour la construction n° 2 (fig. 4) dont la partie en fondation fut agrandie par après. Le bâtiment n° 13 a subi apparemment une transformation plus importante (fig. 15 et 16) ; agrandi du côté sud-est, il fut complété aussi par un pan de fondation au nord-ouest et par quelques pieux (*x* et *w*) à l'intérieur. Quant au bâtiment n° 14 (fig. 17), il est possible que la partie en fondation y ait été ajoutée après coup.

Ensuite des précisions ont pu être recueillies sur la technique de construction de certaines parois. Dans la tranchée de fondation nord-ouest des bâtiments 6 et 11 (fig. 8 et 14) se marquait l'emplacement des sommiers, descendant plus bas que le reste de la fondation et se trouvant dans l'axe longitudinal des rangées de pieux. La fondation des parois latérales de la construction n° 6 étaient creusées en sillons individuels étroits et profonds, entre lesquels des pieux avaient été plantés moins profondément. En réalité la paroi était formée de cloisons juxtaposées (voir fig. 8, 3e plan). Une technique semblable avait été appliquée pour la construction de la tranchée de fondation nord-ouest du bâtiment n° 2 (fig. 4) ; les deux autres pans par contre avaient une fondation régulière dans laquelle se dessinaient des bandes noires horizontales et continues. La technique de construction des parois était donc variable. Toutefois il importe de souligner que des traces éventuelles de pieux juxtaposés ne furent observées nulle part, de sorte qu'il n'existe aucun argument pour croire à des parois formées de troncs d'arbres assemblés verticalement. On peut admettre qu'elles étaient faites de colombage et de torchis.

Enfin il faut se prononcer sur les fosses oblongues longeant parfois les bâtiments face aux rangées de pieux extérieures. On les a parfois interprétées comme étant des poches résultant de l'extraction d'argile employée à couvrir les parois. Il est toutefois curieux de constater que ces fosses ne se trouvent presque jamais le long de la partie fermée en fondation (voir le bâtiment n° 6, fig. 8) où l'on aurait pu employer de l'argile, mais bien face aux rangées de pieux extérieures, où l'on ne doit pas nécessairement supposer une paroi fermée. Leur raison d'être ne doit pas résulter de la construction du bâtiment mais plutôt être en rapport avec sa fonction.

Pour établir la chronologie du site nous ne sommes pas en mesure de fournir des datations au carbone 14. L'étude typologique de l'outillage en silex et de la céramique n'est pas non plus terminée. Certaines caractéristiques de la construction, notamment la disposition de pieux en forme d'Y, indiquent toutefois pour les bâtiments 6, 10 et 13 la phase ancienne de la civilisation rubanée. Aussi est-il certain que tous les bâtiments n'ont pas existé simultanément. Il ressort de leur disposition sur le plan que les constructions 10 et 13, de même que 11 et 12, n'ont pas pu subsister ensemble. Quant à la durée d'occupation du site, nous pouvons admettre que plusieurs générations s'y sont succédé. La construction d'habitations solides et soignées, érigées avec des outils peu différenciés, demandait trop de peine à leurs occupants pour les abandonner après quelques dizaines d'années.